

KONRAD PAŁUBICKI
WSP Bydgoszcz

TRESC I ZADANIA SEMINARIUM MAGISTERSKIEGO

Na temat problemu zawartego w tytule referatu znajdujemy obok bogatej tradycji, która przez wieloletnią praktykę ukształtowała różne formy zajęć seminaryjnych, także bogatą literaturę przedmiotu, związaną z tym zagadnieniem. Jednak rozwój nauki, rozwój wielu nowych dyscyplin, a tym samym różnych nowych metod badawczych, zniewała do szukania nowych form kształcenia z uwzględnieniem specyfiki danej dyscypliny w szerszym aspekcie. Jest to tym bardziej ważne, iż zwłaszcza w naukach humanistycznych, powiązania różnych kierunków badawczych są często i bardzo silne i konieczne. Dlatego korzystanie w pewnym sensie ze starych wypróbowanych form przy uwzględnieniu nowych celów i zadań jest chyba drogą jedyną i właściwą. Stąd rozważania na temat "treść i zadania seminarium magisterskiego" rozpoczniemy krótkim przypomnieniem co jest celem seminarium magisterskiego i jakie powszechnie przyjmuje się formy prowadzenia tych zajęć. Kończącym celem seminarium magisterskiego jest napisanie pracy magisterskiej, która winna zawierać następujące cechy:

- 1/ wykazania minimum umiejętności w uzasadnianiu problemu naukowego popartego odpowiednią metodą naukową;
- 2/ wykazanie znajomości literatury przedmiotu przynajmniej w zakresie badań;
- 3/ wykazanie opanowania chociażby w stopniu elementarnym zasad pisarstwa naukowego.

Wprawdzie praca magisterska ma zasadniczo charakter ćwiczebny i jest niejako zaprawą w określonej metodzie naukowej, nie może być jednak traktowana wyłącznie jako rodzaj krytyki literatury czy sprawozdania z cudzych prac. Musi zawierać problem, który

odpowiednią metodą badawczą będzie rozpracowany.

Temu celowi służy seminarium magisterskie. Czym zatem jest seminarium magisterskie? Najogólniej rzecz biorąc jest to udzielanie wiedzy i przekazywanie doświadczeń z pracy naukowej przy aktywnym współudziale studentów. Sprawą najważniejszą jest wymiana myśli między prowadzącym seminarium a studentami. Nie chodzi tu o recepcję elementów wiedzy lub o kontrolę recepcji, ale raczej o częściowe twórcze wnikanie w zagadnienia z metody lub osiągnięcia naukowe mniej lub więcej nowe. Rozróżniamy kilka ogólnie uznawanych typów zajęć seminaryjnych. Są to: semina-ria ćwiczeniowe, referatowo-dyskusyjne, planowe semina-ria referatowo-dyskusyjne, konsultacyjne, badawcze.

Omówię obecnie skrótowo poszczególne rodzaje tych zajęć.

1. Seminarium ćwiczeniowe stosowane jest zwykle na niższych latach. Jest to obowiązkowe przygotowanie przez wszystkich studentów wskazanych przez prowadzącego fragmentów materiału naukowego oraz jego interpretacja.
2. Seminarium referatowo-dyskusyjne: wśród różnych form zajęć przeważa wysłuchanie i krytyka referatów. Układ referatów w semestrze jest więcej lub mniej przypadkowy. Referaty te obejmują dziedziny wiedzy wchodzące w zakres programu studiów. Jest to forma w pewnym stopniu tradycyjna, bezplanowa.
3. Planowe seminarium referatowo-dyskusyjne. Podstawą zajęć jest plan opracowania referatów ściśle skoordynowanych z różnego rodzaju wykładami, głównie z wykładem monograficznym. Zachowując styl referatowo-dyskusyjny, zajęcia takie tworzą ogniwa logicznych powiązań w zakresie ramowego zagadnienia. Takie seminarium wymaga od studentów stałego przygotowania materiału naukowego na każde zajęcia.
4. Seminarium konsultacyjne polega na doradzaniu i na krytyce sposobu prowadzenia prac naukowych przez studentów. Semina-rzyści przedstawiają problematykę, metodologię, stan badań oraz sposób wykonania części lub całości pracy własnej.

W tym typie rozróżniamy dwie odmiany:

- a. Konsultacja seminaryjna stanowi uzupełnienie uprzednich konsultacji indywidualnych. Jest ona potrzebna zarówno dla autora, jak również dla uczestników seminarium.
- b. Rzadziej reprezentowana forma, w której uczestniczą i przedstawiają swoje osiągnięcia wszyscy słuchacze seminarium. Jest to jednak możliwe tylko wówczas, gdy poszczególne tematy stanowią ogniwa większej całości. W takim przypadku uczestnictwo całej grupy jest ważne dla zabezpieczenia przed popełnianiem błędów związanych z zasadami metody naukowej. Na tego rodzaju seminarium prowadzący udziela konsultacji jednocześnie wielu autorom prac.
5. Seminarium badawcze - to udział studentów w badaniach prowadzonych przez promotora, sprzyjający zaprawie w posługiwaniu się metodami badawczymi, w ujmowaniu problemu itp., itd.
/Nie jest to sprzeczne z etyką, pod warunkiem uwzględnienia - przy publikacji - małej notki o współudziale studentów w przeprowadzonych badaniach/. Ta forma współpracy naukowej jest możliwa przede wszystkim ze studentami zaocznymi, którzy legitymują się już pewną praktyką zawodową.

Na zakończenie tych rozważań ogólnych należy zauważyć, że końcowe efekty zajęć seminaryjnych będą oczywiście zależeć od wielu czynników. A mianowicie:

- 1/ od osobowości kierownika seminarium, poziomu jego wiedzy specjalistycznej, jego doświadczenia pedagogicznego i aktywności; zwięzłe uwagi prowadzącego seminarium, ściśle rzeczowe i pouczające, pobudzają studentów do myślenia i rozwijają ich zainteresowania badawcze;
- 2/ od formy przygotowania studentów do uczestnictwa w seminarium i ich współudziale w dyskusji, a także jakości tej dyskusji;
- 3/ od sposobu przygotowania referatów, które powinny być opracowane do wygłaszania wykładowego, a nie do czytania. Forma taka jest bardziej pobudzająca do refleksji oraz bardziej interesująca dla słuchaczy.

Na tle poczynionych wyżej ustaleń wyłonił się jasno problem prawidłowego prowadzenia seminarium magisterskiego na kierunku wychowania muzycznego w WSP. Zastanówmy się zatem, jak przedstawiają się możliwości prawidłowego rozwiązania tego zagadnienia.

Przystępując do rozważań nad tym problemem wydaje się celowym znalezienie odpowiedzi na następujące pytania:

- do czego dążymy?
- kogo uczymy?
- jak uczymy?

Celem naszym jest kształcenie samodzielnych, wysoko kwalifikowanych nauczycieli wychowania muzycznego dla potrzeb szkół ogólnokształcących, zawodowych placówek kulturalno-oświatowych oraz amatorskiego ruchu muzycznego. A więc pedagogów i działaczy, którzy swymi umiejętnościami będą oddziaływać na środowisko zarówno w zakresie praktyki muzycznej i pedagogicznej, jak również w zakresie estetyki, roli wychowawczej sztuki, jej wpływu na całokształt formowania się psychiki i tworzenia nawyków potrzeby konsumpcji nie tylko materialnych, ale również duchowych wartości.

Jak zatem przebiega edukacja przyszłego nauczyciela wychowania muzycznego? Kandydat do zawodu, poprzez egzamin wstępny w zakresie podstawowych wiadomości i umiejętności teoretycznych, praktycznych oraz określonych właściwości słuchowych, otrzymuje indeks. Jednak wiadomości, które przedstawia na egzaminie, muszą być bardzo rozszerzone w trakcie studiów. Są bowiem zbyt małe, aby sprostać wymaganiom, jakie stawia w przyszłości praktyka. Mając to na uwadze, cały proces dydaktyczny skupia się przede wszystkim na zdobywaniu wiedzy i umiejętności dostosowanych do przyszłej praktyki. Inaczej mówiąc, nasze studia mają charakter politechniczny. /Osobiście mam pewne zastrzeżenia co do realizacji samego procesu nauczania. Jest to jednak inne zagadnienie, wymagające odrębnych rozważań i dyskusji./ Natomiast szersze spojrzenie na sztukę w zaplanowanym procesie dydaktycznym znajduje małe odbicie. Blok przedmiotów filozoficznych, pe-

dagogicznych, socjologicznych czy ekonomicznych tworzy pewną bazę, w której student powinien otrzymać zasób umiejętności myślenia ścisłego, jak również formułowania własnych spostrzeżeń i obserwacji. W całokształcie studiów przedmioty te, zwłaszcza na kierunkach pedagogicznych, spełniają na pewno ważną i istotną rolę. Jednak ukierunkowane jedynie w swoich problemach, rzadko powiązane są z działalnością przyszłego pracownika i działacza kultury. Powstaje więc luka w przedmiocie kierunkowym oraz w rozwoju myślowym absolwenta kierunku wychowania muzycznego w zakresie przyszłej jego działalności.

Ze względu na specyfikę studiów, cele i formy kształcenia, seminaria magisterskie muszą zakres swej działalności z jednej strony zawęzić, z drugiej zaś rozszerzyć. Wydaje się to paradoksalne, tym niemniej jednak prawdziwe. Na jedno jeszcze należałoby zwrócić uwagę. Studia dzienne i studia zaoczne stanowią odrębny typ zajęć ze względu na dojrzałość umysłową studentów. Ma to wpływ nie tyle na odrębność poruszanych na seminarium magisterskim zagadnień, co na formę pracy ze studentami w ramach tych zajęć. Permanentne dokształcanie jest charakterystyczne i powszechne w różnych dziedzinach. Zróżnicowana dojrzałość myślenia wynika z wieku i doświadczenia zawodowego studentów zaocznych zniwala jedynie do innej organizacji zajęć. Nie jest to jednak zagadnieniem naszych rozważań.

Ustalmy więc, co powinno dać studentowi uczestnictwo w seminarium magisterskim. Wydaje się, że uczestnictwo to winno:

- 1° - zapoznać z pojęciami nauki i prawami, które rządzą nauką;
- 2° - nauczyć metodycznego myślenia naukowego;
- 3° - zapoznać z pisarstwem naukowym;
- 4° - nauczyć korelowania zagadnień związanych ze sztuką w szerokim tego słowa znaczeniu, a więc zapoznać z dziedzinami współdziałającymi w tworzeniu wartości estetycznych sztuki
- 5° - rozszerzyć spojrzenie studenta i przekazać szereg wiadomości na temat muzyki i stylów w perspektywie historycznej.

Ten ogromny zakres oddziaływania wymaga szczególnej kondensacji i przemyślanego planu działania. Seminaaria magisterskie trwają

dwa lata, główny więc ciężar poznawania przypada na rok pierwszy. Jest on bardzo ważnym i prawie decydującym okresem w opanowaniu podstawowego materiału naukowego, percypowaniu wiadomości z zakresu techniki pisarstwa naukowego oraz w poznawaniu form wykorzystywania i szukania literatury przedmiotu, czy literatury pomocniczej. Rok drugi ogranicza się przede wszystkim do procesu badawczego, do poznania określonych metod badawczych i do poprawnego pod względem metodycznym i stylistycznym opracowania wybranego tematu. Trzeba tutaj dodać, że zależnie od ustalonego tematu na roku pierwszym, student niekoniecznie musi swoją pracę magisterską realizować u prowadzącego seminarium magisterskie. W WSP w Bydgoszczy np. ustala się na posiedzeniu Rady Naukowej Instytutu Wychowania Muzycznego, na początku VII semestru, przydział studentów według grup tematycznych promotorem zainteresowanym tymi tematami. Poza tym rok drugi seminarium przebiega dwutorowo. Oprócz konsultacji indywidualnych wyznacza się okresowe zajęcia zbiorowe. Ma to podwójne znaczenie. Każdy student zobowiązany jest przedstawić jeden z gotowych rozdziałów swej pracy przed całą grupą seminaryjną. Ten obowiązkowy "występ" mobilizuje cały zespół do intensywniejszej pracy a prowadzącemu seminarium daje pełniejsze rozeznanie w zakresie stopnia zaawansowania badań, ujęcia stylistycznego omawianych zagadnień, jak również realizacji metodycznych pouczeń udzielonych w ramach konsultacji indywidualnych. Dla studentów natomiast jest to bardzo dobre pole doświadczalne w zakresie realizacji różnych form i metod badań w zależności od wybranego tematu.

Jakakolwiek wypowiedź pisemna wymaga ćwiczeń. Studenci stacjonarni po zdaniu matury, praktycznie biorąc, przez pełne dwa lata są wyłączeni z konieczności formułowania swoich myśli na drodze pisemnej. W naszym przypadku pewną formą wstępną mogłyby być zajęcia z "historii muzyki z literaturą muzyczną". Jednak sposób prowadzenia tego przedmiotu nie zawsze przyjmuje formę konwersatorium. Wątpię nawet, czy uczelnie nasze mają już odpowiednio przygotowaną kadrę do ujęcia przedmiotu w tej wersji. Wymaga to nie tylko ogromnej wiedzy, umiejętności, ale przede

wszystkim doświadczenia pedagogicznego. W tej sytuacji, student na seminarium magisterskim musi się nie tylko uczyć pisemnego formułowania myśli, ale również logicznego rozwijania i uzasadniania swoich wypowiedzi. Studenci zaoczeni, mimo często większej umiejętności pisania, mają możliwości wykazania swoich zdolności w ramach przedmiotu ich obowiązującego - "nauka słuchania muzyki i seminarium prelekcji". Wykłady monograficzne, w zależności od tematyki, rozszerzają wiadomości, ale nie zawsze są adekwatne do zainteresowań słuchaczy. Mając na uwadze stan faktyczny, a także zastrzeżenia i wątpliwości wynikające z aktualnego procesu przekazywania wiedzy, chciałbym przedstawić propozycje, które moim zdaniem w pewnej mierze zabezpieczyłyby prawidłowy przebieg seminariów magisterskich, z uwzględnieniem specyfiki kształcenia na kierunku wychowania muzycznego. Przedstawiany materiał zajęć dotyczy pierwszego roku seminarium magisterskiego. Obejmuje on zajęcia zarówno wykładowe, jak i konwersatoryjne, referatowo-dyskusyjne, analityczne, oraz częściowo planowane /częściowo planowane, bo są narzucone przez prowadzącego seminarium/. Materiał na zajęciach seminaryjnych jest rokrocznie inny, chociaż zbliżony.

Okres piątego semestru koncentruje się wokół podstawowych zagadnień dotyczących samej nauki, ogólnych metod badawczych oraz form przekazywania osiągnięć badawczych. Zajęcia w tym okresie mają najczęściej charakter wykładu. Pozostałe wymienione formy zajęć seminaryjnych rozwijają się przede wszystkim od stycznia; znaczy to, że zajęcia i materiał nie są planowane semestralnie.

Na pierwszych zajęciach, oprócz omówienia spraw formalnych, studenci otrzymują zwykle literaturę, która obowiązuje wszystkich słuchaczy seminarium. A mianowicie:

- Zbigniew Pietrasiński - Myślenie twórcze, Warszawa 1969, PZWS
Jarosław Rudniański - Sprawność umysłowa. Wybór metod, Warszawa 1967, "Wiedza Powszechna"
Maciej Święcicki - Jak studiować? Jak pisać pracę magisterską? Warszawa 1969, PZWS

Te trzy pozycje stanowią wstępny sondaż umiejętności studentów

w zakresie samodzielnego myślenia oraz przedstawiania poglądów na zajęciach konwersatoryjnych. Ma to miejsce zwykle na początku stycznia, czyli pod koniec piątego semestru. Na pierwszych zajęciach podaje się również do opracowania i zreferowania zestawów poważniejszych artykułów i prac naukowych o zróżnicowanej tematyce. Przeciętnie wielkość materiału do opracowania wynosi około 80-100 stron. Wybór samego tematu jest dowolny, w zależności od zainteresowań studenta. Wszystkie prace poruszają zagadnienia związane z muzyką lub ze sztuką w ogóle. Mogą również przedstawiać zagadnienia zawodu. Proponowane zestawy prac naukowych rokrocznie obejmują podobną problematykę, ale przedstawioną przez innych autorów. Oczywiście rotacja zagadnień jest ograniczona. W każdym bądź razie uwzględnia zawsze możliwie najnowsze publikacje. Każdy student przedstawia w formie pisemnej streszczenie i omawia wybrany temat na zajęciach seminaryjnych. Stanowi to podstawę do ewentualnej wymiany poglądów między studentami. Oczywiście, że ta dyskusja nie jest zbyt pogłębiona, ze względu na brak większego rozeznania w omawianym temacie przez pozostałych studentów. W tych wypadkach ważną rolę spełnia kierownik seminarium, który musi zarówno skorygować jak i naprowadzić na właściwy tok rozumowania. Jednak ta forma jest bardzo korzystna dla studentów ze względu na to, że chociaż pośrednią drogą dowiadują się o sprawach często mało znanych, a godnych głębszej analizy.

W szóstym semestrze rozpoczynają się również wstępne omówienia tematów prac magisterskich zaproponowanych przez słuchaczy seminarium. Mają miejsce również dyskusje nad problemem naukowym, formą badań naukowych oraz doбором literatury zasadniczej i pomocniczej. Dokładne omówienie metody badawczej i jej realizację przenosi się na semestr siódmy.

Ta wymiana myśli jest nie tylko bardzo przydatna i pouczająca dla autora przyszłej prac, ale również dla wszystkich pozostałych słuchaczy. Mogą bowiem w sposób bezpośredni lub pośredni przenieść wnioski z dyskusji na grunt zagadnień dotyczących wybranego przez nich tematu.

A więc semestr szósty w ogólnym założeniu czasowym to przede

wszystkim dyskusja i wymiana myśli

Przedstawię obecnie wyznaczoną tematykę referatów, którą studenci będą opracowywać i przedstawiać w bieżącym roku akademickim 1979/1980.

1. Pedagogika - pod red. M. Godlewskiego, St. Krawcewicza,
Warszawa 1976, PWN
część III, rozdział 2 - Podstawowe dziedziny wychowania
s. 249-272
część VI, rozdział 1 - Rola społeczna nauczyciela s.537-555
część VI, rozdział 4 - Praca społeczna nauczyciela w środowisku lokalnym s. 570-578
2. Pedagogika - pod red. M. Godlewskiego, St. Krawcewicza,
T. Wujka, Warszawa 1976, PWN
część I, rozdział 4 - Metody i techniki badań w pedagogice,
s. 57-80
część II, rozdz. 8 - Prakseologia a pedagogika s. 204-228
część VII, rozdz. 5 - Założenia reformy systemu edukacji narodowej, s. 676-681
3. Aleksander Kamiński - Funkcje pedagogiki społecznej, Warszawa, 1974 PWN
rozdział 2 - Podstawowe pojęcia, s. 34-97
4. Ryszard Wroczyński, Edukacja permanentna, Warszawa 1976, PWN
rozdział 1 - Rozwój problemu oświaty pozaszkolnej, s. 13-39
rozdział 6 - Problemy kształcenia zawodowego w oświacie permanentnej, s. 184-210
rozdział 8 - Perspektywy oświaty permanentnej w Polsce,
s. 242-272
5. Jan Szczepański, Odmiany czasu teraźniejszego, Warszawa 1971
"Książka i Wiedza"
rozdział 5 - Humanizm i nauki humanistyczne, s. 555-572
Bogdan Suchodolski, Kształt życia, Warszawa 1979 "Nasza Księgarnia"
rozdział 2 - Czynniki i elementy jakości życia, s. 111-208
6. Władysław Tatarkiewicz, O szczęściu, Warszawa 1965, PWN
rozdział 1 - Cztery pojęcia szczęścia, s. 15-29
rozdział 2 - Definicja szczęścia, s. 30-45

- rozdział 3 - Pojęcie szczęścia i jego odmiany, s. 46-62
7. Władysław Tatarkiewicz, O szczęściu, Warszawa 1965, PWN
rozdział 15 - Czynniki szczęścia, s. 279-302
rozdział 16 - Źródła szczęścia, s. 303-321
8. Władysław Tatarkiewicz, Dzieje sześciu pojęć, Warszawa 1975
PWN
rozdział 1 - Dzieje klasyfikacji, s. 21-61
rozdział 2 - Dzieje stosunku sztuki i poezji, s. 62-87
9. Władysław Tatarkiewicz, Dzieje sześciu pojęć, Warszawa 1975
PWN
rozdział 8 - Odtwórczość - dzieje pojęć, s. 288-311
rozdział 9 - Odtwórczość - dzieje stosunku sztuki do rzeczywistości, s. 312-339
rozdział 10 - Odtwórczość - dzieje stosunku do natury i prawdy, s. 340-360
10. Władysław Tatarkiewicz, Dzieje sześciu pojęć, Warszawa 1975
PWN
rozdział 11 - Przeżycie estetyczne - dzieje pojęć,
s. 361-392
11. Zofia Lissa, Nowe szkice z estetyki muzycznej, Kraków 1975
PWN
część I - O istocie dzieła muzycznego, s. 5-39
- O tzw. rozumieniu muzyki, s. 40-79
- O wartości w muzyce, s. 80-90
12. Paweł Beylin, O muzyce i wokół muzyki, Kraków 1974, PWM
rozdział - Kultura, społeczeństwo, obyczaje, s. 36-176
13. Alicja Kuczyńska, Ocalenie przez sztukę - poglądy estetyczne Herberta Reada /w/ Sztuka i społeczeństwo, t.I, W-wa 1973 PWN s.25-88
14. Z. Rosiński, Rola sztuki w kształtowaniu zachowań społecznych, s. 288-309
S. Pazura, Zagadnienie smaku, s. 129-177
/w/ Sztuka i społeczeństwo, t.II, W-wa 1976, PWN
15. J.G.Kemeny, Nauka w oczach filozofa, Warszawa 1967, PWN
część II - Nauka
16. Stefan Szuman, O sztuce i wychowaniu estetycznym W-wa 1969

- rozd. 2 - Wychowanie przez sztukę, s. 95-188
rozd. 4 - Muzyka, muzyka a taniec, uzdolnienia muzyczne,
s. 361-432
17. John Devey, Sztuka jako doświadczenie, Wrocław 1975
Ossolineum
wstęp opracowany przez Irenę Wojnar - Sztuka jakością życia
s. V-LV
rozd. 14 - Sztuka i cywilizacja, s. 400-429
18. Stefan Jarociński, Debussy a impresjonizm i symbolizm,
Kraków 1976, PWM
rozd. 1 - Impresjonizm a malarstwo XIX wieku i jego rola
w kulturze współczesnej, s. 9-25
rozd. 2 - Symbol w muzyce, s. 26-63
19. Stefan Jarociński, Głównie tendencje w muzyce XX wieku
/w/ "Muzyka" nr 3 1966
/w/ "Wychowanie muzyczne" nr 3 1974
20. Aldona Jawłowska, Drogi kontrkultury, Warszawa 1974, PIW
/seria + -/

Kończąc swoją wypowiedź na temat prowadzenia seminarium magisterskiego zdaję sobie sprawę, że przedstawione propozycje mogą być kontrowersyjne, mogą budzić zastrzeżenia i wątpliwości. Wydaje się jednak, że przyczynią się one do szerszego spojrzenia na możliwości tkwiące we właściwym toku przeprowadzania seminariów magisterskich, jak również przygotowania studentów do samodzielnej wypowiedzi na bazie wymagań stawianych przez naukę.

BIBLIOGRAFIA

- Józef Pieter, Seminaria w uczelni wyższej /rozd. Dydaktyka szkoły wyższej/ /w/ Księga pamiątkowa sesji naukowej 1960
- Józef Pieter, Ogólna metodologia pracy naukowej, Wrocław 1967
Ossolineum